

Asia: VN/9727/2025

## **Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamiseksi**

### Lausuntopyynnön kysymykset

#### **1. Lausunnonantajan organisaatio**

Järjestö

#### **2. Auttaako elämänvaiheita koskeva säännös yhdessä säännöskohtaisten perusteluiden kanssa arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin?**

Ei

#### **Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen**

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) lausunto

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää käsillä olevaa hallituksen esitysluonnosta monilta osin ongelmallisena myös vammaisten lasten ja heidän perheidensä oikeuksien toteutumisen näkökulmasta ja esittää, että jo hyväksyttyä vammaispalvelulakia (675/2023) sovellettaisiin sellaisenaan ilman esitysluonnoksessa ehdotettuja soveltamisalan muutoksia.

Elämänvaiheita koskeva säännös on hyvin avoin ja tulkinnanvarainen. Tästä syystä MLL pitää hyvinkin mahdollisena, että se ei voisi toimia lain tarkoittamien palvelujen järjestämisen yhtenä keskeisenä edellytyksenä. MLL pitää vaikutusten arviointia erittäin puutteellisena, josta syystä jää arvailujen varaan, johtaako säännös tosiasiallisesti oikeudenloukkauksiin.

MLL vastustaa elämänvaihetta koskevan säännöksen kirjaamista lakiin, sillä se voi johtaa vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kannalta kohtuuttomiin lopputuloksiin palvelujen saamisessa. Todennäköisesti osa lapsista, nuorista ja heidän perheistään jäisi ilman heille kuuluvia vammaispalveluita. MLL korostaa, että vammaispalveluissa on useita sellaisia palveluita, joita yleislainsäädännön mukaisilla palveluilla ei voida korvata (kuten henkilökohtainen apu tai erityinen osallisuuden tuki) ja jotka kuuluvat myös lapsille ja nuorille ilman ikäsyrajintää. Esimerkiksi henkilökohtaisella avulla on suuri merkitys vammaisille lapsille, sillä sen turvin lapsi voi itsenäistyä

ikätovereidensa tavoin ja päästä tekemään itselle merkityksellisiä asioita yhdessä muiden lasten kanssa. Oikeus vammaispalvelulain mukaiseen henkilökohtaiseen apuun on myös vammaisilla lapsilla, sillä lainsäädännössä ei aseteta ikärajoja henkilökohtaisen avun saamiselle. Avuntarpeen määrittelyn tulee perustua lapsen kehitysvaiheen ja yksilöllisen tilanteen arviointiin. Yksilöllinen tilanteen arviointi edellyttää, että vammaispalveluja ei voida sulkea lasten ja nuorten osalta pois kategorisella elämänvaihemäärittelyllä, joka on nyt esitysluonnoksessa liian hallitseva kriteeri. Lasten kehitysvaiheissa on runsaasti yksilöllisiä variaatioita, jotka johtuvat useista eri fyysisistä, psyykkisistä, kognitiivisista ja sosiaalisista kehitystekijöistä. Tästä näkökulmasta on vaikea hahmottaa elämänvaiheeseen liittyvää säännöstä.

Vammaispalvelulain (675/2023) hallituksen esityksen (HE 191/2022 vp) nykytilan kuvauksessa todetaan, että ”vammaispalvelulaki ei ole ottanut riittävästi huomioon lasten ja perheiden tarpeita. Laki on turvannut parhaiten aikuisten vammaisten henkilöiden palvelut, vaikka laissa olevat palvelut ja tukitoimet soveltuvat myös lapsille”. Elämänvaiheen kirjaaminen lakiin ja siihen liittyvät esitysluonnoksen mukaiset perustelut uhkaavat romuttaa vammaispalveluilta asetettujen tavoitteiden toteutumista lasten ja nuorten ja heidän perheidensä osalta. Vammaispalvelulain (675/2023) tavoitteeksi on asetettu erityisen huomion kiinnittäminen lasten ja nuorten asemaan ja heidän osallisuutensa tukemiseen (HE 191/2022 vp).

MLL pitää hyvänä, että esitysluonnoksessa tunnistetaan se, että kaikki elämänvaiheet sisältävät elämän murroskohtia tai tilanteita, joissa korostuu vammaisen henkilön tarve saada erityispalveluita. MLL kuitenkin kritisoi luonnoksen toteamusta siitä, että ”yleislain ensisijaisuus korostuu lapsuuden, nuoruuden ja vanhuuden elämänvaiheissa niihin liittyvien tavanomaisten tarpeiden vuoksi. Erityispalveluiden tarve puolestaan korostuu yleensä aikuisuuden elämänvaiheessa, johon avun ja tuen tarve ei tavanomaisesti samalla tavoin liity”. Kyseisestä toteamusta ei perustella lainkaan ja se jää irralliseksi ja perusteettomaksi kategorisoinniksi. Vammaiset lapset ja heidän perheensä tarvitsevat monessa tilanteessa erityispalveluja eikä sosiaalihuoltolain yleispalveluilla voida vastata moniin heidän tarpeisiinsa.

Esitysluonnoksessa viitataan lasten osalta positiiviseen erityiskohteluun (s. 9, Vaikutukset vammaisiin lapsiin ja nuoriin). MLL korostaa, että lainsäätäjän on lailla turvattava heikommassa asemassa olevien ryhmien oikeuksia. Yksi tällainen ryhmä on lapset. Lainsäätäjä ei voi vedota liikaa positiivisen erityiskohtelun mahdollisuuteen, sillä se jättää oikeuden toteutumisen palveluiden järjestäjien varaan ja tosiasiallisesti lisää riskiä vammaisten ihmisten epäyhdentertaiseen kohteluun eri hyvinvointialueilla.

MLL vastustaa elämänvaihekonstruktion kirjaamista vammaispalvelulakiin edellä mainituin perustein.

MLL nostaa esiin seikkoja, jotka lapsen oikeuksien näkökulmasta ovat puutteellisia esitysluonnoksesta:

Lapsuus:

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan täysi-ikäisyyden ikäraja on Suomessa 18 vuotta ja alle 18-vuotiaat henkilöt ovat alaikäisiä eli lapsia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä. Esitysluonnoksen ongelmana on, että elämänvaihe ”lapsuus” on hyvin yleisellä ja epätarkalla tasolla kirjattu luonnokseen eikä osiossa tavoiteta lapsuuden kehityskulkuja (0-17 vuotta) sillä tarkkuudella kuin tulisi edellyttää, jotta osio voisi toimia elämänvaihesäännösesityksen perusteluna ja pohjana.

MLL muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea pitää voimavarojen kohdentamista varhaislapsuuteen tärkeänä, jotta voitaisiin varmistaa pikkulasten oikeuksien täysimääräinen toteutuminen. Komitea korostaa tämän elämänvaiheen tärkeyttä ja kehottaa pitämään mielessä varhaislapsuuden kokemusten vaikutukset lasten pitkän aikavälin näkyymiin (yleiskommentti nro 7, kohta 38).

Komitea toteaa yleiskommentissaan nro 9 vammaisten lasten oikeuksiin liittyen, että sopimusvaltioiden tulisi muistaa, että niillä on viime kädessä velvollisuus huolehtia siitä, että vammaisten lasten tarpeista huolehtimiseen osoitetaan riittävästi varoja ja että palveluiden tuottamisesta on tarkat ohjeet. Vammaisten lasten tarpeista huolehtimiseen osoitettujen varojen tulisi olla korvamerkitty kyseiseen tarkoitukseen, jotta niitä ei käytettäisi muihin tarkoituksiin, sekä riittäviä kattamaan kaikki heidän tarpeensa (kohta 20). Komitea toteaa, että vaikka sopimuksessa itsessään ei ole erityistä suositusta siitä, mikä olisi sopiva prosentuaalinen osuus valtion budjetista lapsia koskeviin palveluihin ja ohjelmiin käytettäväksi, siinä kuitenkin korostetaan sitä, että lasten tarpeet tulisi priorisoida (kohta 20).

MLL pitää perusteluissa erittäin epäonnistuneena kirjausta siitä, että ”Vauvan tai hyvin pienen lapsen huolenpidon tarve ei välttämättä vielä poikkea saman ikäisten lasten tarpeista.” Tämän korostaminen tässä yhteydessä on turhaa, antaa väärää kuvaa asiasta ja ohjaa näkökulmaa virheelliseen suuntaan. Vauvalla nukkumisen haasteet voivat olla merkittäviä, mutta myös esimerkiksi lapsen, jolla on vaikea liikuntavamma, hoito voi olla vanhemmille huomattavasti kuormittavampaa kuin lapsen, jolla ei liikuntavammaa ole. Jos lapsella (vauvalla) on esimerkiksi vaikeita ongelmia lihasjänteyden säätelyssä, seurauksena voi olla kiputiloja, unen huono laatu, asentojen hallinnan vaikeus, syömisen ja juomisen vaikeudet (jopa haasteet hengityksessä ja nielemisessä) tai/ja kivuliaat spasmit. Vaikeasti sairaan tai vammaisen lapsen syntyminen aiheuttavat perheessä äärimmäisen kuormittavan tilanteen, jossa perheen arki ja toiminta muuttuvat merkittävästi. Se saattaa vaikuttaa esimerkiksi siten, että lapsen kotona tapahtuvaan hoitoon liittyvät tehtävät, sairaalassa käynnit ja kuntoutus vaativat vanhemmilta paljon aikaa ja työtä.

MLL myös kritisoi yksilöllistä harkintaa kaventavaa toteamaa esitysluonnoksessa: ”Pienen lapsen tavanomaiseen elämään kuuluu esimerkiksi vuorovaikutus eri tilanteissa, leikki, harrastukset, sekä perheen arkeen osallistuminen perheenjäsenenä. Silloin, kun lapset tarvitsevat tyypillisesti aikuisen tukea näissä tilanteissa, kyseessä on pääsääntöisesti elämänvaiheeseen liittyvä tavanomainen tarve.” MLL muistuttaa lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteesta ottaa huomioon ja tukea lapsen kehittyviä valmiuksia. Kehittyvien valmiuksien käsitteeseen viitataan lapsen oikeuksien sopimuksessa vanhempien kasvatusvastuuta koskevassa 5 artiklassa, mutta lapsen oikeuksien komitea on järjestelmällisesti ulottanut sen oikeusvaikutukset perhekontekstin ulkopuolelle viittaamalla käsitteeseen miltei poikkeuksetta kaikissa yleiskommenteissaan ja muissa kannanotoissaan. Komitean keskeinen sanoma on, että kaikilla lapsen elämään vaikuttavilla aikuisilla – huoltajilla ja muilla lapsesta huolta pitävillä, mutta myös lapsia kohtaavilla viranomaisilla ja ammattilaisilla – on velvollisuus tunnistaa lapsen kehittyvät valmiudet ja kunnioittaa niitä. Lapsen kehittyvät valmiudet on otettava huomioon jo lainsäädännössä.

Kehittyviin valmiuksiin liittyy, että esimerkiksi myös alakouluikäisellä lapsella on tilanteita ja hetkiä, jolloin perustellusti voidaan todeta, että mahdollisuus henkilökohtaiseen apuun tukee lapsen kasvua ja kehitystä kohti itsenäistymistä. Tämän vuoksi henkilökohtaista apua ei voida pelkästään biologisen iän perusteella rajata pois lapsilta. Jokainen ratkaisutilanne vaatii yksilö- ja tapauskohtaista harkintaa ja vaihtoehtojen punnintaa.

MLL korostaa, että lapsen oikeuksien sopimuksen 23 artiklassa on asetettu tavoitteeksi, että ”henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan”. Vammaisten lasten huomioonottaminen ei rajoitu pelkästään 23 artiklaan, vaan heidän etunsa on otettava huomioon kaikkia lapsen oikeuksien sopimuksen artikloja sovellettaessa. Tämä on pääteltävissä jo sopimuksen 2 artiklasta. Vastaavasti vaikka vammaisyleissopimuksen 7 artikla koskee erityisesti vammaisten lasten oikeuksia, niin lasten oikeudet on huomioitava sopimuksen kaikkien artiklojen tulkinnassa.

Vammaisyleissopimuksen yhtenä tavoitteena on turvata vammaisille lapsille samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin muillekin lapsille. Lähtökohta on sama kuin lapsen oikeuksien sopimuksessa, jossa taataan sopimuksen oikeudet yhdenvertaisesti kaikille lapsille riippumatta lapsen itsensä tai hänen vanhempiensa taustasta tai ominaisuuksista.

Sekä lapsen oikeuksien sopimus että vammaisyleissopimus velvoittavat siihen, että lasten kehittyviä kykyjä on kunnioitettava ja heidän mahdollisuutensa säilyttää identiteettinsä on turvattava. Vammaisyleissopimuksessa tämä on yksi keskeinen sopimuksen periaate ja se pitää sisällään ajatuksen siitä, että vammainen lapsi on ensisijaisesti lapsi, jolla on oikeus nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. Sopimuksen mukaisesti lapset ovat toimijoita ja subjekteja eivätkä toiminnan kohteita.

MLL korostaa, että lapsen etua arvioitaessa on otettava sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuollon asiakaslain velvoitteiden lisäksi huomioon lapsen oikeuksien sopimuksen ja vammaisyleissopimuksen velvoitteet sekä muut asiaan liittyvät perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet.

Lapsuutta koskevassa osiossa on kuvattu ohuesti paitsi lapsuuden eri vaiheita myös perheen roolia ja asemaa sekä perheen saaman avun ja tuen merkitystä lapsen elämässä. Tätä tulee jatkovalmistelussa tarkentaa. Esimerkiksi lyhytaikainen huolenpito on keskeinen palvelu vanhempien hyvinvoinnin ja jaksamisen turvaamiseksi.

#### Nuoruus:

Vammaispalvelulain 3 §:ssä säädetään, että nuorella tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 3 §:ssä tarkoitettua nuorta (nuorella tarkoitetaan SHL:ssä 18–24-vuotiaasta henkilöä). Nuoruus elämänvaiheena osio on kuitenkin kirjoitettu siitä näkökulmasta, että nuoruus voisi tarkoittaa myös esim. alle 18-vuotiaita nuoria. Osio jää epäselväksi.

Mikäli nuoruudella elämänvaiheena tarkoitetaan myös alle 18-vuotiaita, niin tärkeää on huomioida myös lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteet em. ikäryhmän osalta. YK:n lapsen oikeuksien komitea tuo yleiskommentissaan esille nuoruuteen liittyen, että se on elämänvaihe tai ajanjakso, jota leimaavat nopeat ruumiilliset, kognitiiviset ja sosiaaliset muutokset ja valmiuksien asteittainen kehittyminen aikuisten käyttäytymismallien ja roolien omaksumiseksi. Näihin liittyy uusia vastuita, jotka edellyttävät uusia tietoja ja taitoja (yleiskommentti nro 4, kohta 2). Nuoruus on siis merkittävä ajanjakso myös kehittyvien valmiuksien osalta.

Mikäli elämänvaiheosioissa päädytään tuomaan esille esimerkkejä eri elämänvaiheisiin liittyvistä keskeisistä palveluista, niin MLL pitää nuorten (kuten myös lasten) osalta kirjauksia puutteellisina. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun lisäksi vammaispalvelulain mukainen liikkumisen tuki ja lyhytaikainen huolenpito ovat joillekin nuorille tärkeitä palveluita kuten myös valmennus.

Kaiken kaikkiaan MLL pitää kyseenalaisena sitä, että elämänvaiheosio sisältää erilaisia summittaisia esimerkkejä kyseiseen elämänvaiheeseen sopivista vammaispalveluista, sillä käytännössä se saattaa vaikuttaa palvelujen myöntämiseen siten, että vain niitä palveluita, mitä lain perusteluissa mainitaan, myönnetään. Tämä on vammaispalvelulain tavoitteiden ja tarkoituksen vastaista, sillä palveluiden myöntämisen lähtökohta on tarve ja yksilöllinen harkinta.

Tuki varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa

MLL toteaa, että lakiluonnoksen perusteluiden maininta siitä, että varhaiskasvatuksen ja perusopetuslain mukaiset palvelut ovat aina ensisijaisia suhteessa erityispalveluihin, on harhaanjohtava ja voi aiheuttaa sekavuutta siitä, mikä taho on vastuussa palveluiden järjestämisestä. Perusteluissa tulee selkeästi todeta, että varhaiskasvatuslaissa ja perusopetuslaissa säädetty palvelut ja tukitoimet kuuluvat vain varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen piiriin.

### **3. Turvaako esitys vammaispalveluita aiemmin saaneiden vammaisten henkilöiden oikeuden saada vammaispalveluita myös ikääntyessä?**

En osaa sanoa

**Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen**

-

### **4. Täydentääkö elämänvaiheita koskeva säännösehdotus jo hyväksyttyä soveltamisalakokonaisuutta riittävästi sen turvaamiseksi, että vammaispalvelulaki säilyy erityislakina?**

Ei

**Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen**

MLL pitää kysymyksenasettelua ongelmallisena, koska tarkoituksena on säästää 20 miljoonaa vammaisten ihmisten palveluista. Lähtökohta on, että vammaisille ihmisille turvataan vammaispalvelulain avulla heidän tarvitsemansa ja heille kuuluvat palvelut. Toissijainen kysymys liittyy erityislakina säilymiseen. MLL pitää suurena riskinä, että erityisesti vammaisten lasten ja ikääntyneiden vammaisten ihmisten mahdollisuudet palveluiden saantiin heikkenevät, mikäli lakiesitys hyväksytään eduskunnassa.

MLL korostaa, että kodin ulkopuolista asumista tarvitsevat vammaiset lapset valitettavasti vieläkin ohjautuvat lastensuojelupalveluiden piiriin, vaikka tilanteessa ei olisi kyse lastensuojelullisista tarpeista. Vammaispalvelulaissa turvataan vammaisille lapsille ja heidän perheilleen asianmukaisia ja tärkeitä palveluita (ml. lapsen asumisen tuki, tilanteessa, jossa kotona asuminen ei vahvoista palveluista huolimatta onnistu; vaativa moniammatillinen tuki sekä valmennus), jotta ei jouduttaisi turvautumaan lastensuojelupalveluihin, silloin kun niihin ei ole tosiasiallisesti tarvetta.

### **5. Mitä muuta haluat sanoa esityksestä?**

MLL tuo esille, että vammaisten ihmisten palvelujen saatavuus, riippuu selkeästi hyvinvointialueiden resursseista. Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne on huono ja sote-palveluista säästetään ja karsitaan. Lisäksi hallituksen 100 miljoonan euron sosiaalipalveluihin kohdistama lisäleikkaus tulee entisestään vaikeuttamaan sosiaalihuollon palveluiden saatavuutta. On todennäköistä, että lakiesitys yhdessä sote-palveluihin tehtyjen leikkausten ja säästövaatimusten kanssa, estävät vammaisten ihmisten palveluihin pääsyä ja lakiesityksen tavoitteen toteutumista tältä osin. Iso ongelma on, että esitysluonnoksessa ei oteta huomioon valmisteltavia sosiaalihuollon säästöjä ja niiden vaikutuksia sosiaalihuoltolakiin ja sen toimeenpanoon.

Vammaispalvelulain uudistaminen on jo tähän mennessä ollut lainsäädäntöprosessina pitkä, epämääräinen ja epäselvä (hallituksen esitys uudeksi vammaispalvelulaiksi (HE 191/2022 vp) annettiin eduskuntaan syksyllä 2022 ja hyväksyttiin 1.3.2023. Uusi vammaispalvelulaki vahvistettiin 14.4.2023 ja tällöin voimaantuloajankohdaksi vahvistettiin 1.10.2023. Sen jälkeen uuden vammaispalvelulain voimaantuloa lykättiin vuoden 2025 alkuun lailla 953/2023, joka tuli voimaan 30.9.2023. Toukokuussa 2024 lausunnoilla oli HE-luonnos liittyen vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta ja kyseinen hallituksen esitys (HE 122/2024 vp) oli eduskunnassa käsiteltävänä. Nyt lakiesitystä on jälleen muutettu. Tämä pari vuotta kestänyt sekava prosessi on hämärtänyt lain perimmäistä tarkoitusta ja tulee tekemään lain tulkinnasta, toimeenpanosta ja soveltamisesta erittäin hankalaa. Tällä on suora heikentävä vaikutus vammaisten ihmisten palveluiden saantiin ja oikeusturvan toteutumiseen.

MLL on tuonut esille aiemmissa vammaispalvelulakiin liittyvissä lausunnoissaan, että uutta vammaispalvelulakia ei tule avata ja muuttaa ja toteaa kantansa myös tässä yhteydessä.

Lopuksi MLL toteaa, että lastenhoitoapu on erityisen tärkeä vammaisten lasten perheille. MLL tarjosi perheille edullista tilapäistä lastenhoitoapua 50 vuoden ajan vuodesta 1974 vuoteen 2024 asti. Avustusten huomattavien leikkausten takia MLL:n lastenhoitotoiminta päättyi käytännössä koko Suomesta (joitain paikallisia toteuttajia lukuun ottamatta) vuoden 2024 lopussa. Syynä tähän oli, että lastenhoitotoiminnan saamat avustukset olivat pienentyneet vuosien ajan. Toimintaan kohdistunut valtakunnallinen RAY:n avustus päättyi jo vuonna 2010. Vuonna 2024 oli tultu tilanteeseen, jossa MLL:n piirijärjestöille myönnettyä hyvinvointialueiden ja kuntien rahoitusta oli leikattu niin paljon, ettei toimintaa enää ollut mahdollista jatkaa suurimmalla osalla alueista.

Nyt käsillä olevan hallituksen esitysluonnoksen ehdotukset ovat jatkoa lapsiperheisiin kohdistuville julkisen vallan leikkauksille, jotka heikentävät lasten ja perheiden tuen ja avun saantia, tässä esityksessä vammaisten lasten ja heidän perheidensä.

Helsingissä 16.6.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Milla Kalliomaa, pääsihteeri

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja  
erityisasiantuntija

Kirsi Pollari,

Pollari Kirsi  
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry